Број 191 У Новом Саду, у петак 4 (17.) септембра 1909 Година XLIV.

»Застава« излази сваки дан двапута, а недељом свецем и данима иза недеље и свеца једаред

Цена је за Угарску кад се јутарњи и вечерњи лист заједно шаље за један месец 2 круне 70 пот. а за три месеца 8 круна.

Поједини јутарњи бројеви стају 2 петуре.

ЛИСТ СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ.

ЗАСТАВА

(Јутарњи лист.)

За огласе плаћа се 18 пот од ситне врсте сваких ситних „слова.

Уредништво »Заставе« је у кући г. Ј. Чавића Администрација »Заставе« налази се у истој кући где је Милетићева штампарија у главној ул. бр. 22

Поједини јутарњи бројеви стају 2 петуре.

ИЗДАЊЕ „РАДА“ ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА У РУМИ

Шта је ново?

CXXXIV.

Отпочела је одбрана!

Са великом пажњом изгледамо реч бранилаца у парници велике издаје. Уздржали смо и дисање. Сад иде главно. Бију Турци, али бију и Срби.

И одбрана је отпочела! Први говори др, Хинковић. О њему иде глас, да је најумнији бранилац у Хрватској и Славонији. Он је Хрват, члан коалиције, и кажу, да је велики пријатељ Срба.

Др. Хинковић говори већ два дана. И продужиће. Ја сам уверен, да ће он рећи врло много паметнога, доброга, и да ће с успехом бранити.

Па опет, немојте замерити. Моје перо је научило да пише само оно, што му казује моје дубоко уверење. Оно не уме друкчије.

Мени изгледа, да се првог дана, на почетку говора, др. Хинковић — пребацио. Погодио бих и зашто Он је у току те дуге парнице постао нервозан, раздражљив Није ни чудо! Председник се старао да не у вреди Настића и Дабића, а са браниоцима је поступао, не као са шегртима, него мало горе. Поступао је, као председник у парници велике издаје са — браниоцима. Ту друге приподобе нема.

Државни тужилац у своме говору убацио је реч, да су оптуженици продали своју домовину. То је реч, која се откинула са језика државног тужиоца и излетела из уста његових, као што су се откинули они коњи на последњим маневрима противу воље њихових команданата и летели преко поља. Но оне речи државног тужиоца нису озбиљне. Државни тужилац није ни једном покушао да докаже, како су оптуженици продали своју домовину

Он је доказивао, да су неки међу њима продавали календар „Вардар“, слике краља Петра, да су продавали српске књиге из Београда, али да су продавали домовину, то није доказивао.

А др. Хинковић је зграбио на почетку говора свога баш те речи. И надугачко је доказивао, како се може оптуженицима пребацити све, само не да су радили из користољубља.

Кад износим некоје Хинковићеве речи, хоћу да се држим „Србобрана“. Он тек те речи није искретао.

А у „Србобрану“ има, да је Хинковић казао: „Ово је политичка парница, а ја хоћу да докажем, да не мора бити непоштен ни онај, који почини велику издају“.

Ту је говорио Хинковић, како се у Угарској дижу споменици Кошуту, који је скинуо са престола владара. Доказивао је, како је и Карађорђе био велики издајник са гледишта државног, турског, а он је данас ослободитељ.

Све је то тако, само што би томе било места, да су оптужени Срби доиста починили велику-издају из народних по туда. Али овде уопште није било велике издаје. Види се, како заморног и раздраженог браниоца може једна реч државног тужиоца да одведе далеко у страну

И на тој, како се мени чини, странпутици узвикнуо је др. Хинковић: „Ви можете оптуженике осудити и вјешати, али нећете имати права да им подмећете себичне циљеве. Ја браним људско достојанство. Ма шта они да су учинили, нико праведан не смије рећи, да су из ниских побуда учинили, и нико им поштовање не смије ускратити“.

Јако лепо речено. Али ми ипак изгледа, како се државни тужилац у души смешкао, кад је видео, да др. Хинковић са пуно ватре доказује, како оптуженици могу бити и вешани, и ма шта да су учинили, поштовање им не сме нико ускратити. Све лепо, врло лепо, али у овом случају чини ми се — излишно.

Бранилац је питао и то: „Како то, да само у Загребу имамо великоиздајнички процес, а не и они у Угарској ни у Босни и Херцеговини, ни у Далмацији? Па је доказивао, да је свуда исто, ако не горе. Херцеговци су неки на почетку анексије ишли у Црну Гору да се боре, па се сад вратили, и њима ништа Па зашто процес само у Загребу?“

Зато, што је ово политички процес. „А код политичких процеса, рече, свуда на свијету одлучује државни рачун. Политички злочини су опортунистички. Кад-год државни рачун захтијева да се не прогони ни највећи злочин, јер исход прогона не би био пожељан“.

Нека буде уверен др Хинковић, да би у Угарској и Далмацији заједно подигли процес, само да је било оправдања за то Али није било оправдања. И баш то сведочи, да ни у Хрватској и Славонији неме оправдања.

Та ено шта је грађански суд у Хрватској и Славонији градио из ствари дра Жарка Миладиновића. А кад та ствар дође пред војни суд, тамо су поред све строгости нашли, да нема учина и да се ствар мора обуставити.

Ето, зашто није било парнице у Угарској и Далмацији. Није било основе. А у Хрватској и Славонији је дигнута парница без основе...

Против оних Херцеговаца нису чак ни херцеговачки судови могли да дигну парницу, јер Херцеговина онда заједно није била саставни део монархије Но да је све то спадало на загребачки суд, он би против свију тих, па и против Срба у Угарској и Далмацији, дигао парницу...

Требало је подоста времена, док се др. Хинковић покупио. По кратким извештајима, који су до сад стигли, изгледа, да је др. Хинковић продужио своју одбрану са оном великом вештином, која одговара његовом лепом гласу.

Српска народна радикална странка и наше социјалне прилике.

Од свих питања у XX. веку социјално питање је највише избило на површину. Беде и невоље угњетене класе људи, толико су привукле на себе пажњу оног дела човечанства, коме добро људи на срцу лежи, да то питање није могуће данас скинути с дневнога реда. Социјално питање је постало питање XX. века, и оно од њега очекује своје решење.

То питање није ново, оно је толико старо, колико и само човечанство. Ново је само то, да су људи данас свеснији својих права, да је протест већи против угњетавања. Тај протест потлачене класе достигао је данас свој врхунац, када капитализдам пуштен на слободну утакмицу бије малога човека, када је империјализам (мисао о светској власти) у свима државама ухватио дубока корена. Прилике постају несносније, и основ, на ком почива данашње државно уређење постаје све трошнији, и бојати се, да ће се зграда, која се на том основу зида, са страховитим праском срушити и многе под својим рушевинама сахранити. Под теретом тих прилика пропадају највише они, који немају никаква учешћа у управи своје земље, који имају само дужности, а никаква права. На тај начин образује се т зв. „четврти сталеж“, што је највеће страшило за оне политичаре и државнике, којима лежи на срцу благостање и предак њихових народа и држава. Јер као што је пролетаријат срушио стару римску државу, тако је он и данас стална опасност по народе и државе. Зато у многим другим сретним државама спречавају образовање тога „четвртог сталежа“ и олакшавају његово бедно стање.

Па да ли се то догађа и у нашој држави, да ли се код нас води добра социјална политика? Исељавање у Америку и у друге државе, пропадање малог поседника, говоре нам јасније од свега, да се у нас не води социјална политика. С једне стране наш економски савез са Аустријом, с друге стране тежње наших влада, да однароде народности, јесте узрок, да се код нас ништа не ради на побољшању наших социјалних беда и невоља. У том погледу, дакле, ми смо Срби сами на себе упућени. Па да ли смо ми радили на томе, да ублажимо невоље нашега народа, да спречимо пропадање његово, да одржимо малога човека, малога поседника?

Од времена, када је српски народ дошао у ове крајеве, да буде грудобран западним народима против најезде турске, његови црквени сабори били су врло знатна чињеница у његовом народном животу. Кад год је требало претресати какво питање, које је дубоко засецало у његов живот, та су питања претресали његови народни претставници на српско народно-црквеним саборима. Та су питања махом политичке природе. Имовно стање српскога народа, било је тада неправедно боље од других народа. Главна је пажња била, дакле, обраћена на очување српске народности и православне вере.

Но када се промениле прилике на западу, оне нису могле остати без утецаја на живот српскога народа у Аустроугарској монархији. У тим промењеним приликама настрадао је највише наш мали поседник, који није могао одмах да се прилагоди новом духу времена. То је био узрок, што је многи наш мали, а и средњи поседник, посрнуо, што је многа српска земља отишла у туђе руке, што је многи оставио своју груду земље и одселио се преко океана. То стање српског народа имала је у виду српска народна радикална странка, када је на српском народно црквеном сабору донела манастирску уредбу. Од постанка свога српска народна радикална страчка је непрестано радила на остварењу тога питања и тај рад је уродио добрим плодом. Јер манастирска уредба не само што осигурава будућност српским школама, већ је од неизмерне користи по посрнулог малог поседника; она омогућава и најсиромашнијем да дође до земље, што је при арендирању других великих поседа искључено. Деловањем својим на српском народно-црквеном сабору доказала је српска народна радикална странка, да је вољна да лечи социјалне невоље нашега народа, да је разумела дух времена, када је донела ту уредбу.

Парница због велике издаје.

Бранилац др Хинковић настављa свој говор. Истиче, да је државни тужилац поделио оптуженике у две групе. Петорицу као главне кривце, остале као сураднике. Не каже за сваког појединца, шта је ко учинио, иначе постаје збрка. Изнео је разне ствари, али где су чини и докази. Оптужница мора садржавати стварне чињенице, а онда образложење. Др

жавни тужилац метнуо је у ово стварне чињенице. То не иде. Бранилац мора знати зашто се сваки оптужени оптужује. У оптужници је државни тужилац тражио 53 живота, данас тражи само пет. То значи, титрати се људским животом. У даљем говору своме тумачи Хинковић, шта је потхват, а шта покушај велике издаје. Овде се прогањају мисли. Доказује даље, да Босна и Херцеговина још нису биле анектиране, кад се по државном тужиоцу радило на отргнућу њихову из оквира монархије. Прелази на Словенски Југ. Државни тужилац није могао да докаже, да је тај клуб револуционаран. Према томе мора се брисати из оптужнице. Из стенографског преслушања Настићевог чита, да сви чланови револуционарног клуба нису били чланови Словенског Југа. Дакле, та револуционарна група није била у Словенском Југу. Тиме је оптужници одсечена глава. Можда постоји револуционарна група ван Словенског Југа? Шта је она учинила у велико-издајничком потхвату? — Доказује немогућност Настићевих тврдња. Доказује даље, да терористичком акцијом није могуће дићи револуцију масе. Истиче, како су терористички чини у Русији наручени преко државних агената. Ови одају владу за новац револуционаре. Уписују се у ове и сами изазивају, увлаче и стварају заплете. — Француска револуција настала је ради питања хлеба, она је букнула одједном, ту нема терористичког рада и чина. Указује, како је у то време коалиција била на власти, у њој и самостална странка.

Да је ова повела терористичку акцију, то би радила сама против себе. Прелази на бомбе. Сви Настићеви искази о свом боравку у Крагујевцу лажни су. Настић вели, да је тамо био под именом др. Краус и говорио само немачки. Ово је смешно. То шваписко име баш је морало обратити пажњу на њега. Србија је била тада у запетим односима са Аустроугарском. Одлучила се за француске топове и Настић долази у крагујевачку фабрику, као немачки инжинир. Да је узео француско име, било би веродостојније. Али зец лежи у томе, што Настић не зна француски. Држава ће једна допустити, да један Настић из бела света уђе у њену фабрику, и тамо научи фабрикацију бомби? Ко може у то да верује? Прелази на револуционаран штатут. Штатут говори о савезу јужнословенских република. Србија би морала постати републиком, краљ Петар би тад морао изгубити круну. И он да помаже тај штатут и одбор?! У штатуту се свугде истиче да у сваком раду морају суделовати осим Срба, Хрвати и Словенци. Настић тврди, да у београдској организацији није било ни једног Хрвата ни Словенца. Шта је он да? Настић даље тврди, да је револуционарна акција имала великосрпске смерове, у штатуту се говори само о јужнословенској идеји, о равноправности јужнословенских република. Доказује, да се Настићу не може и не сме веровати. Председник не да да о том говори. Бранилац истиче, како је врло чудновато, што је државни тужилац рекао, да хоће да се побије веродостојност Настићева на штету престижа монархије. Зар престиж монархије зависи од Настића? Бранилац износи цео живот Настићев.

Седница се одлаже за после подне.

Политичка криза у Угарској.

Угарски министар-председник Векерле био је јуче на аудијенцији код краља. Аудијенција је та трајала читава два сата. Угарски министар председник настојавао је, да прикаже краљу што вернију слику политичког положаја у Угарској, а с друге стране се трудио, да сазна жеље краљеве. На тој дугој аудијенцији, како се и очекивало, није дошло до одлуке. Министар председник Векерле ће данас да саопћи својим министарским друговима гледиште и жеље краљеве, а тада ће поново у Беч. Одлука мора што пре пасти, јер се за две недеље састаје угарски сабор, а дотле се мора одлучити, да ли ће тадања влада само формално или коначно поднети оставку.

Положај је врло тежак. Прилике се ни у чему од летос, када је решење кризе одгођено, нису измениле. Штавише, изгледи за правилно решење кризе и мирним путем, још су мутнији. Данас угарски државници, после заједничког министарског савета, имају јасну слику пред собом, какве грдне терете тражи од Угарске Беч. Ноћи заједнички трошкови износе близу по милијарде круна. Која ће се странка у Угарској да прими, да тај грдни терет навали на леђа државе, а без икаквих добитака? А Беч још и данас неће ни у чему да попусти. Он тражи, да се спроведе изборна реформа, да се задовољи свима војним захтевима да се продужи повластица за једничкој банци — а за све то не да ништа. Беч би хтео да задобије мађарске странке, нарочито мађарску независњачку странку, као саборску већину, остављањем је на власти, разуме се — уз свој надзор. Ну тиме их, данас, не може задобити. Данас се већ сматра, да коалиције мађарских странака нема и да су садањој угарској влади дани избројани. Изгледи да независњачка странка образује владу, врло су слаби. И већ се указују на видику Криштофи, Лукачи, Хедервари...

Апоњи и Румуни

По извештају бечких листова, у познати спор министра Апоњија са Румунима умешаће се и папа. Бечки листови добили су брзојав из Рима, да се грчко католичко румунско свештенство у Угарској жалило папи због познате наредбе министра Апоњија, да се наука о вери у средњим школама предаје и на мађарском језику. Свештенство је у својој жалби изјавило, да ће Румуни грчкокатоличке вере јатомице прећи у православље, ако та наредба остане у крепости. Држи се за извесно, да ће папа посредовати код краља у корист Румуна.

Руски цар и турски султан.

Цариградски листови подржавају глас, да ће се руски цар састати са турским султаном на Босфору. Састанак ће бити на броду руског цара. Руски цар ће свратити у Цариград, када се буде враћао са своје посете талијанском краљу. Између турског министарства спољних послова и руског посланства у Цариграду теку сада преговори, да би се углавиле појединости тога састанка.

Шпањолско-кабилски рат.

О војни, која се води између Шпањолске и кабилских племена у Мароку, у последње је време било слабо гласова Из гледало је, као да су ратоборни Кабили попустили и повукли се. Ну сада јављају из Марока, да је пре недељу дана било жестоког окршаја између шпањолске војске и Кабила код Шук Арбе. У том окршају страдала је шпањолска војска и морала да се повуче. Према томе се види, да жилави Кабили нису још скрхани и да ће још доста задавати главобоље Шпањолској.

Што је дикла навикла.

Пијаница не може без пића, пушач не може без дувана, и „Браник" не може без денунцирања. Денунцијатски лист у своме 193. броју доноси неки „чланак" у духу језика сегединских пиљарица под натписом: „Заставин" нападај на Матицу Српску. У том се „чланку" сећ.., хоћу рећи, сегединска пиљарица најбиранијим својим речма оборила на радикале и извештај у „Застави" о последњој скупштини Матице Српске, иако се из сваког слога види, да није тај извештај узмутио јој отровану крв, него оно мало речи у јучерањој јутарњој „Застави" о „високим мислима и високим смеровима" Матичиног фискала. Има у томе „чланку" свачега, па разуме се — не би иначе тај лист био „Браник" и лист дра Полита — и денунцирања Тој сорти је неправо, што се Срби, који, Богу хвала, не припадају њој, уписују за чланове српског књижевног друштва, Матице Српске, па не само, да јој је то неправо, него пита, откуда тим Србма новаца, а одмах затим одговора: „Сигурно их добијају од каквих својих протектора". — Настићу, Дабићу, Бекићу, уклоните се, начините места, пустите напред сорту око „Браника"! Њој припада првенство

Српска војска и справе за лећење.

И војска у Србији неће да заостаје за осталим државама. Немачка, Француска, Енглеска и Италија снабдевају своју војску разним справама за лећење. А те би справе имале служити да у случају рата извештавају своју војску о положају непријатељског табора. Са висине уходиле би се војске и пратио сваки њихов покрет. Војска, која је у рату највише успела, да уходи непријатеља, највише рачуна на победу. Хоће ли уопће доћи до рата, када справе за лећење буду савршеније и поузданије у лету, не зна се. Јер би таке справе са висине убрзо могле да униште сваку војску. Данашњи топови и све праскаве материје чине чуда и тако на земљи, кад има рата. Но до данас се могла војска и склањати Али кад топови и праскаве материје стану падати са висине, онда ће тек бити чуда Ратова ће и од сада бити, али свакако мање и у другом облику. Још се не зна како би изгледао такав један рат. Но се државе спремају за то, и велике и мале. Прва прилика створиће нову врсту ратова, ратова са висине. Сад, како јављају из Београда и српска је војска наручила себи у Француској неколико справа за лећење. И већ се сад у..ају у способност лећења Посао око грађења справа у Француској тече брзо, тако, да је у изгледу у пролеће чинити окушаје лећењем у Србији

Поплава.

Из Великог Варадина јављају, да је над општином Отоман била провала облака. Киша је падала свом жестином, и за кратко време вода је поплавила цело село. Мостове је вода разнела и потопила силан род. Штета чини на педесет хиљада круна.

Време.

Према телеграфском извештају од 3. септембра, може се очекивати промењиво, на много места кише.

Брзојави „Застави".

Стигли 2 септембра

У одбрану ћирилице.

Ириг. (Телефонски извештај) Данас је наш црквени одбор у својој одржаној седници на предлог дра Младена Лисавца једнодушно решио: да се у погледу прогањања ћирилице претставком обрати на земаљску владу захтевајући, да се закон поштује.

Одговорни уредник
Константин Брадваровић.

Цурење, печење и све болести мехура лечи **Gonotol** (признанице). Исти се једе, нема шприцања. 3 лончића за 12 круна шаље дискретно лекарна САЛВАТОР, Рума Славонија. 623 68—10

На знање!

Част ми је поштованом грађанству града Карловаца и околине до знања ставити, да ћу од 15. септембра п. н о. г. почети на млину (ветрењачи) налазећем се на Банстолу млети:

Жито за 6 кила од 100 кг.
Кукуруз „ 8 „ „ 100 „

С поштовањем
Марко Бурна
Ср. Карловци.
1175 8—10

Др. Ђула Пребић

лечник

у ВРШЦУ, станује сада у Баштенској улици бр. 11. у Гетмановој кући. 1262 1—6

Објава.

Месним школским одборима и српском народном учитељству овим се знања и равнања ради јавља, да је нови **црквенословенски буквар за српске народне школе изишао из штампе и повезује се, а црквенословенске читанке биће за који дан готове.**

Карловци, 1. септембра 1909.

УПРАВА
српске манастирске штампарије
1281 2 —

Српска штампарија дра Светозара Милетића у Новом Саду.